

**Lili'uokalani – Hawaiis dronning
1917-2017**

I 1843 ble Hawaii den første ikke-europeiske staten som ble tatt inn i det gode selskap av nasjoner da Storbritannia og Frankrike anerkjente nasjonen som en uavhengig stat. Danmark (1846), USA (1849), Sverige og Norge (1852), Belgia og Nederland (1862), Spania (1863), Sveits (1864), Russland (1869), Japan (1871), Østerrike-Ungarn (1875), og Tyskland (1879), etter sammenslåingen i 1870, fulgte etter.

I starten allierte Hawaii seg nærest med de europeiske kongedømmene, i særdeleshet Storbritannia (England), som også var et øyrike. De var mistenksomme når det gjaldt hensiktene til USA, siden de la merke til slavemarkedet og den brutale, urettferdige behandlingen av negre – selv etter borgerkrigens slutt – samt forfølgelsen av «Indianere», som ofte ikke hadde noen juridiske rettigheter som mennesker og kunne bli behandlet som kveg. Innfødte hawaiere var mørkhudede og kunne også risikere å bli behandlet som slaver eller bli sett på som annenrangs borgere med tap av sine menneskerettigheter under en potensiell overtakelse fra amerikanske interesser.

Allerede etter den amerikanske borgerkrigen hadde mektige amerikanske – og også noen europeiske – forretningsmenn begynt å danne hemmelige, bevæpnede militser for å undergrave det hawaiiske monarkiet, beskytte sine forretningsinteresser og planlegge et kupp hvis muligheten bød seg. For ytterligere å beskytte sine interesser tvang forretningsmennene den såkalte bajonett-grunnloven av 1887 (*1887 Bayonet Constitution Hawaii*) på kong Kalakaua under trussel om å avsettelse eller fysisk vold. *Bajonett-grunnloven av 1887* endret stemmeretten ved å sette verdi av eiendom som en av betingelsene for å få stemmerett. I tillegg til innfødte hawaiere ble mange asiater fratatt sin stemmerett. Det gjaldt for eksempel japanere og kinesere, som utgjorde en stor andel av befolkningen og som tidligere hadde vært naturaliserte borgere av kongeriket. Dette garanterte stemmemonopol til det velstående forretningsaristokratiet, som rike amerikanere og europeere, som hadde fått full stemmerett uten noe krav om hawaiisk statsborgerskap. Med støtte fra innfødte hawaiere og misfornøyde naturaliserte borgere forsøkte dronning Lili'uokalani i 1893 å få vedtatt en ny grunnlov og rette opp disse urimelighetene.

17. januar 1893 gjennomførte landsforræderen Sanford Dole og hans komite av lokale forretningsmenn et statskupp. De fryktet tap av økonomisk og politisk makt og gjennomførte kuppet ved hjelp av amerikanske marinesoldater med Gatling-gevær (maskingevær – som var det foretrukne våpen for land styrt av hvite som ville underkue og kolonisere). De erklærte seg som *Hawaiis provisoriske regjering* «som skulle styre frem til USAs annekasjon». Kuppet ble også muliggjort via aksept fra de mange protestantiske misjonssamfunn som hadde dukket opp på Hawaii siden 1820-årene. Dronningen ønsket å unngå ytterligere voldshandlinger og protesterte overfor USA. Hun forventet seg rettferdighet og gjeninnsettelse på tronen.

«Jeg, Lili'uokalani, under beskyttelse av Gud og grunnloven til kongeriket Hawaii, dronning, protesterer herved mot alle handlinger gjort mot meg og den konstitusjonelle regjeringen i kongeriket Hawaii av visse personer som hevder å ha etablert en provisorisk regjering av og for dette kongeriket. At jeg underkaster meg den overlegne makten til USA, hvis befullmektigede ambassadør Hans Eksellense John L. Stevens har forårsaket at amerikanske styrker har gjort landgang ved Honolulu og har erklært støtte til den provisoriske regjeringen. For å unngå trefninger mellom

væpnede styrker, og kanskje også tap av menneskeliv, gjør jeg dette under protest, fremskyndet av omtalte makt, og sier fra meg min makt inntil regjeringen i USA – etter å ha blitt presentert fakta – omgjør handlingene til sin representant og gjeninnsetter meg i min rettmessige posisjonen som konstitusjonell monark av Hawaiiøyene.»

Dole og hans medsammensvorne startet umiddelbart med lobbyvirksomhet for anneksjon av USA, mens medlemmer av kongehuset startet lobbyvirksomhet for selvstendighet. Amerikansk president Grover Cleveland, en demokrat, anså kuppet for en ulovlig krigshandling. Han nektet å vurdere anneksjon av øyriket og forsøkte i utgangspunktet isteden å gjeninnsette dronningen på tronen. Den i hovedsak republikanske forretningseliten erklærte da Hawaii for *Republikken Hawaii* og bestemte seg for å vente til etter president Cleavelands andre periode var over med å forsøke på anneksjon en gang til, da forhåpentligvis med en republikansk president. 5. januar 1895 forsøkte hawaiiske frihetskjemper med et motkupp. Det mislyktes da noen av dem ble skutt av den overlegne militære slagkraften til den hvite forretningseliten. Dronning Lili'uokalani ble arrestert anklaget for landsforræderi, plassert under permanent husarrest og etter hvert tvunget til å abdisere.

Da William McKinley, en republikaner, ble president 4. mars 1887 hadde hans parti allerede undergravet president Cleavelands innsats for å få gjenopprettet kongedømmet Hawaii, siden de på det sterkeste støttet anneksjonen fra USA av strategisk militære og økonomiske årsaker under doktrinen «Manifest Destiny» (strategi om imperialistisk ekspansjon som ble forsvart som nødvendig eller velgjørende) På anmodning fra McKinley ble en ny avtale om anneksjon signert og sent til kongressen for godkjenning. Som svar klaget Hawaiian Patriotic League og dets kvinnelige motstykke saken inn for kongressen. I september og oktober det året samlet Hui Aloha ʻĀina (menn) inn 556 sider med totalt 21 269 underskrifter fra innfødte hawaiere som var imot anneksjonen. Hui Kālai ʻāina (kvinner) samlet inn ytterligere 17 000 underskrifter for å gjenopprette monarkiet. Dette utgjorde mesteparten av den voksne, innfødte befolkningen på Hawaii som fortsatt var i live etter å ha blitt sterkt redusert fra det opprinnelige estimat på 600 000–700 000 personer. Reduksjonen skjedde som en følge av møtet med den hvite mann og hans sykdommer i 1778.

De innfødte hawaiere klarte å nedkjempe McKinleys anneksjonsavtale i 1897, men i 1898 vedtok kongressen den illegale «Newlands Resolution» og annekterte på ulovlig vis kongedømmet Hawaii. USA ønsket seg Pearl Harbor og Hawaii som en strategisk militærbase under den spansk-amerikanske krigen og også for landets videre ekspansjon i Stillehavsområdene. På grunn av ønsket om umiddelbar økonomisk og politisk kontroll av kongedømmet Hawaii ble den opprinnelige hawaiiske kulturen undertrykket og det ble forbud mot å lære bort hawaiisk urspråk i skolen.

Unnskyldningsvedtak (USAs offentlige lov 103-150)

23. november 1993 ba president Bill Clinton, en demokrat, og den amerikanske kongressen de innfødte hawaiere om unnskyldning på vegne av det amerikanske folk «for kuppet av kongeriket Hawaii og berøvelsen av de innfødtes rettigheter til selvstyre.»

Dronning Lili'uokalani ble født 2. september 1838 i Honolulu og overtok tronen etter at broren, kong Kalakaua døde 20. januar 1891. Hun ble avsatt med hjelp av amerikanske militære styrker 17. januar 1893. Hun forble Hawaiis kjære dronning i eksil helt til sin død 11. november 1917.